

Зінаїда Олексіївна Зразюк

завідувач сектору нумізматики, фалеристики, медальєрики та боністики
науково-дослідного відділу збереження фондів,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
numismat.nmhu@ukr.net

Zinaida Zraziuk

Head of the numismatics, faleristics, medals and bonistics sector
of the research department of preservation
National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

**РІДКІСНІ ЗОЛОТІ МОНЕТИ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ
В НУМІЗМАТИЧНОМУ ЗІБРАННІ НМІУ, ЩО ПОХОДЯТЬ
З КОЛЕКЦІЇ ВОЛИНСЬКОГО (КРЕМЕНЕЦЬКОГО) ЛІЦЕЮ**

**THE RARE GOLDEN COINS OF THE COMMONWEALTH
IN THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY NUMISMATIC COLLECTION
ORIGINATED FROM VOLYN (KREMENETSKYI) LYCEUM**

Анотація

У статті розглянуто рідкісні золоті монети Речі Посполитої XVI–XVIII ст., що походять з колекції Волинського (Кременецького) ліцею, заснованого у 1805 р. з ініціативи візитатора (ревізора) училищ Волинської, Подільської та Київської губерній – Тадеуша Чацького. При ліцеї був створений нумізматичний кабінет, основу колекції якого склали монети та медалі з зібрання останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського. На час закриття Кременецького ліцею у 1833 р. його нумізматична колекція складала майже 20 тис. од. Перлиною цього зібрання були надзвичайно рідкісні золоті монети Речі Посполитої XVI–XVIII ст., одинадцять з яких зберігаються у нумізматичному зібранні НМІУ.

Ключові слова: Національний музей історії України, нумізматична колекція Волинського (Кременецького) ліцею, Мінц-кабінет університету Св. Володимира, золоті монети Речі Посполитої

Summary

The article considers the rare golden coins of the Commonwealth of XVI–XVIII centuries, originated from the collection from Volyn (Kremenetskyi) Lyceum. The Kremenetskyi Lyceum was founded in 1805 and initiated by Tadeush Chatskyi, a visiting auditor of schools from Volynia, Kyiv and Podolia provinces. The numismatic study was established in the high school, based on the last Polish king Stanislaw August Poniatowskyi's coins and medals collection. Before closing the Kremenetskyi Lyceum in 1833, its numismatic collection consisted of nearly 20 thousand items. The gems of this collection were extremely rare golden coins of the Commonwealth of XVI-XVIII centuries. The eleventh of those golden coins are being kept in National Museum of Ukrainian History collection.

Keywords: National Museum of Ukrainian History, numismatic collection Volyn (Kremenetskyi) Lyceum, Mintz-office of the University of St. Vladimir, gold coins of the Polish-Lithuanian Commonwealth

Нумізматична колекція НМІУ сформувалася у 1930-ті рр., коли три найбільших зібрання Києва – Мінц-кабінету Університету Св. Володимира, Церковно-археологічного музею при КДА та КМХПНМ були об'єднані у єдину колекцію і передані до ВІМ.

Найстарішою і найвідомішою була колекція Мінц-кабінету Університету Св. Володи-

мира, офіційно заснована у 1834 р. До неї ввійшли колекції закритих після польського повстання 1830–1831 рр. Волинського ліцею і Віленського університету. Колекцію Волинського ліцею (складала близько 20 тис. монет) започаткував у 1804 р. візитатор (ревізор) училищ Волинської, Подільської та Київської губерній – Тадеуш Чацький (1765–1813), який на кошти фонду громадських внесків жителів Волинської губернії придбав частину колекції останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського та у 1805 р. передав її до створеної у м. Крем'янці на Волині (нині Тернопільської обл.) гімназії, пізніше перейменованої на лицей.

У 1828 р. за наказом Миколи I зібрання Волинського ліцею “...для розбора и каталогизации...” було передане до Віленського університету¹. У 1833 р. його, разом з нумізматичною університетською колекцією, передали до новоствореного Київського університету Св. Володимира². Разом з монетами до Києва надійшли також інвентарні облікові книги, які нині зберігаються у Науковому архіві НМІУ. В одній з цих книг є опис колекції польських монет і медалей Волинського ліцею³.

У XIX ст. колекція Волинського ліцею була складовою частиною однієї з найбільших і найкращих у Російській імперії нумізматичної колекції Київського університету Св. Володимира.

У 1915 р. нумізматична колекція Університету була евакуйована, пережила революційні події 1917 р., численні поневіряння по різних приміщеннях та спробу створення музею нумізматики. Пізніше її об'єднали з нумізматичними колекціями Церковно-археологічного музею при КДА та КМХПНМ та передали до фондів ВІМ ім. Т. Шевченка, а під час Другої світової війни частково евакуювали до Уфи.

Ці події призвели до значних втрат не тільки експонатів, але й фондової документації довоєнних років і, як наслідок, втрати одного з найважливіших аспектів наших знань про музейний предмет – шляхів його походження.

З 1947 р., коли нумізматична колекція повернулася з Уфи та Німеччини, триває вивчення історії колекції та пов'язаних з нею архівних документів.

Колекція монет Польщі, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої (більше 10 тис. од. зб.) у зібранні НМІУ накопичували впродовж останніх 200 років. Окрасою цієї колекції є 51 золота монета, датовані від часів правління Сигізмунда Августа (1544 (1546) – 1572) до монет, карбованих у Варшаві під час Польського повстання 1830–1831 рр. Карбування золотих монет у Речі Посполитій було досить обмеженим, монетні двори випускали переважно срібну монету, і тому кожна із золотих монет, збережених до наших часів, є досить рідкісною і прикрашає будь-яке нумізматичне зібрання.

У Речі Посполитій золоті монети карбували на коронних монетних дворах Польщі, на Віленському монетному дворі Великого князівства Литовського та на монетних дворах міст Польщі, що отримали королівський привілей з правом монетного карбування. У нашій колекції переважають монети, карбовані у Гданську та Торуні, де найбільш інтенсивно карбували монети.

Вивчення архівних матеріалів та зіставлення їх з нині наявною колекцією дає підстави вважати, що у нумізматичному зібранні НМІУ зберігається 11 золотих монет Речі Посполитої кінця XVI – кінця XVIII ст. з колекції Волинського (Кременецького) ліцею. За правителями монети поділяють так: Стефан Баторій – 1 монета, Сигізмунд III Ваза – 2, Владислав IV – 1, Ян Ка-

¹ ЦДІАК України. – Ф. 707. – Оп. 314. – Спр. 11. – Дело о переводе нумизматического кабинета при Волынском лицее в г. Вильно для составления каталога. Из ведомости указов Николая I. г. Кременец Волынской губ. – Арк. 10–11.

² ЦДІАК України. – Ф. 707. – Оп. 1. – Спр. 592. – Арк. 171. – Дело канцелярии г. попечителя Киевского учебного округа о переведении из Кременца в Киев и об учреждении у-та св. Владимира. 14.07.1833–21.09.1834 рр.; Ф. 710. – Оп. 3. – Спр. 266. – Арк. 1 – Дело о перевозке музея Нумизматики и минц-кабинета из г. Вильно в Киев. 6.09.1833–31.12.1834 р.

³ НА НМІУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 13. – Част. 1. – Арк. 67–139. – Описание российских и иностранных медалей и монет новейших времен, хранящихся в кабинете Волынского лицея.

змир – 2, Михайло Корибут – 1, Ян III Собеський – 2, Август III – 1, Станіслав Август – 1. Переважна більшість монет належить до міського карбування: монети Гданського монетного двору (8 од.) та одна монета, випущена Торунським монетним двором. Дві монети карбовані на коронних монетних дворах.

Міста Гданськ і Торунь ввійшли до складу Польщі під час Тринадцятирічної війни (1454–1466) Тевтонського ордена в Пруссії з Польщею. Міста одержали від польського короля Казимира IV широкі привілеї і т. зв. “Великі вольності”: самостійно вибирати посадових осіб, вести майже незалежну зовнішню політику та мати монетну регалію.

Найстарішою з монет, що походять з колекції Кременецького ліцею, є дукат 1586 р., карбований на Гданському монетному дворі (№ 1, № Au-512)⁴. На лицьовому боці монети зображено Стефана Баторія в короні і обладунках, прикрашених маскою лева. На звороті – міський герб Гданська, у легенді знак “перстень”, що належав орендарям Гданського монетного двору Яну і Каспару Гобелям. За часів правління Стефана Баторія (1576–1586) карбування золотих монет у Гданську стає більш інтенсивним. Це було пов’язане з Лівонською війною (1558–1583), що тривала впродовж 26 років, в якій брали участь східноєвропейські та скандинавські держави, що змагалися за контроль над Лівонією і вели боротьбу за вихід до Балтійського моря. Ця війна велася на території сучасних Естонії, Латвії, Білорусі та сусідніх з ними московських земель. Учасниками війни були Московське царство, Лівонська конфедерація, Велике князівство Литовське (з 1569 р. – Річ Посполита), союзні держави Данія та Норвегія, а також Шведське королівство. Значні кошти на ведення бойових дій виділяла зацікавлена в успішному завершенні війни міська влада Гданська⁵.

Кожний з королів Польщі підтверджував привілеї м. Гданська на вольності. Сигізмунд III Ваза (1587–1632) підтвердив вольності міста, свободу віросповідання та право на карбування монети актами від 11.01.1588 р. та 29.03.1588 р.⁶ На дукатах 1630 р., яких існує кілька різновидів, представлено бароковий портрет Сигізмунда III Вазы в короні та декорованих обладунках з орденом Золотої руни на грудях. На звороті – обрамлений рослинним орнаментом герб Гданська та літерний знак мінцмейстера Гданського монетного двору Стензеля (Самуеля) Бермана (1618–1635) – “S-B”⁷. Дукат 1630 р. із зібрання НМІУ належить до екземплярів з розділеними крапками цифрами у даті⁸.

Окрасою музейної колекції є донативи (від лат. *dono* “дарую”) – нумізматичні пам’ятки, найчастіше золоті, карбовані у 1582–1685 рр. на монетних дворах Гданська і Торуня. Їх замовляла міська рада і дарувала королю під час його візитів до міста або ж з іншої нагоди. На лицьовому боці донативи розміщувався портрет короля обрамлений написом з його титулами, на зворотному – зображення міського герба або панорами міста з написом “EX AURO SOLIDO CIVITAS GEDANENSIS / THORUNENSIS / FIERI FECIT” – “З щирого золота місто Гданськ (Торунь) наказало виготовити”. На донативах зазначено рік випуску, ініціали монетних майстрів, завідувачів монетних дворів і медальєрів. Донатива є проміжною ланкою між монетою і медаллю. До монети донативу наближає те, що її карбували відповідно до кратної ваги дуката (від 1½ до 20)⁹. Вигляд зворотного боку і те, що донативу виготовляли час від часу і незалежно від потреб ринку і торгівлі, надає їй характеру медалі. Всі донативи виконані на високому художньому рівні і становлять цінний мистецький релікт минулого. Випуск донатив

⁴ НА НМІУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 186 зв., № 132

⁵ Dutkowski J. Złoto czasów dynastii Jagiellonów. – Gdansk: Stowarzyszenie Numizmatyków Profesjonalnych, Antykwariat Numizmatyczny – Paweł Niemczyk, 2010. – S. 166.

⁶ Ibid. – S. 166.

⁷ НА НМІУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 116, № 13.

⁸ Dutkowski J. Złoto czasów dynastii Wazów. – Gdansk, 2016. – № G 142 (R5).

⁹ Найбільша донатива зберігається у Національному музеї у Кракові, вона кратна 100 дукатам (№ MNK-VII-Md-193).

мав декларативний характер – прославляв багатство і успішність міста. Вперше донативи були карбовані у Гданську за часів правління Стефана Баторія і мали номінал португал (10 дукатів) та ½ португала (5 дукатів).

У нумізматичній колекції НМІУ представлені 3 донативи. Одна з них – 10 дукатів 1614 р. м. Гданська (№ Au-513)¹⁰. Автором цієї монети є видатний медальєр Самуель Аммон (1613–1623), який на запрошення міського уряду Гданська виготовляв штемпелі для монет та медалей, які карбували на місцевому монетному дворі. Свої роботи він позначав ініціалами “SA”. Без перебільшення можна казати про те, що роботи С. Амона є одними з кращих робіт у медальєрному мистецтві Західної Європи XVII ст.¹¹

У 1632 р. королем Речі Посполитої став Владислав IV Ваза, у 1610 р. проголошений царем московським, хоч він ніколи у Москві не бував і на московський престол коронований не був. Проте у своєму офіційному титулі Владислав IV також зазначав “Великий князь московський”, навіть після того, як у 1634 р. зрікся претензій на Московію. Порівняно з емісією його батька, Сигізмунда III, карбування Владислава IV було значно скромнішим. Монетні двори Речі Посполитої випускали переважно монети великих номіналів – таляри та дукати, виготовлення розмінної дрібної монети майже припинилося. Гданський монетний двір продовжував карбувати золоту монету. У нумізматичному зібранні НМІУ зберігається дукат 1639 р. (№ Au-515)¹². На його лицьовому боці зображено портрет Владислава IV у багато декорованому вбранні з мережаним коміром. На монеті зазначено титул короля: “...божою милістю король Польщі, великий князь Литовський, Руський, Прусський”.

Правління Яна Казимира (1648–1668) представлене золотими дукатами. Один із них, гданський дукат 1661 р., виконаний у стилі польського бароко: на його лицьовому боці зображено коронованого Яна Казимира в обладунках та плащі, з орденем Золотого руна на грудях. На звороті представлено герб Гданська, який підтримують два леви. Унизу під щитом – візерунчаста барокова консоль, по обидві сторони від якої зазначено літерний знак орендаря Гданського монетного двору Данієля Лассе (1656–1662) – “D–L”. Вага монети – 3,4 г, проба – 958¹³.

Однією з найбільш рідкісних монет нумізматичного зібрання НМІУ є дукат Яна Казимира, виготовлений у 1650 р. у м. Торунь, монетний двір якого карбував переважно золоті дукати, а також орти, гроші та шеляги. На лицьовому боці дуката зображено коронованого Яна Казимира в обладунках, з мереживним коміром та орденем Золотого руна на грудях. На звороті монети представлено герб Торуня (вежа, яку обіймає янгол), по обидва боки якого – літерний знак мінцмейстера Торунського монетного Двору Ганса Девіда Лауера (1639–1656)¹⁴.

Наступний Інший польський король – Михайло Корибут (1669–1673) походив зі старого князівського роду Вишневецьких. У колекції НМІУ зберігається його дукат 1673 р. (№ Au-520)¹⁵.

Ян III Собеський був обраний королем у 1674 р. Своїм військовим талантом він надовго забезпечив Речі Посполитій спокій на південних кордонах. Його вважають національним героєм Польщі. У час правління короля Яна III емісія монет на Гданському монетному дворі (тут не вистачає означення до слова емісія – зросла, зменшилася чи активізувалася) у незначній кількості випускали шеляги, таляри та золоті монети – дукат, два та чотири дукати. У колекції НМІУ зберігаються два гданські дукати. На дукаті 1677 р. (№ Au-521) король зображений у лавровому вінку та плащі, на дукаті 1688 р. (№ Au-522) – в короні та обладунках¹⁶.

¹⁰ НА НМІУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 72–72 зв., №2.

¹¹ *Gutowski M. Medale Polskie.* – Warszawa: Biblioteka Polska, 1923. – S. 74–76.

¹² НА НМІУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 118 зв., № 1.

¹³ Там само, арк. 125, №1.

¹⁴ Там само, № 1

¹⁵ Там само. – Арк. 126 зв., №2

¹⁶ Там само. – Арк. 127 зв.–128 зв., №1–2.

Август III Фрідріх (1733–1763) – курфюрст Саксонії та король Польщі, Великий князь Литовський і Руський, син та наступник Августа II, посів польський престол завдяки збройній підтримці Російської імперії. У перші двадцять років його правління коронна монета не випускалася, за винятком невеликого тиражу гданських дукатів 1734 р. Лише у 1749 р., без дозволу сейму, король розпочав карбування польської монети на саксонських монетних дворах. У колекції НМІУ є дукат 1754 р., карбований на Лейпцігській монетарні (№ Au-527). На лицьовому боці зображений король у багато декорованому одязі і короні, на звороті – герб Речі Посполитої та герб Саксонії, розміщений на серединному щиті. По обидва боки щита – літерний знак (“EDC”) мінцмейстера Лейпцігського монетного двору Ернеста Дитріха Кроля (1735–1763)¹⁷.

Останній король Речі Посполитої Станіслав II Август Понятовський (1764–1795) був обраний за підтримки російської імператриці Катерини II та прусського короля Фрідріха II. У перші роки його правління була укладена Барська конфедерація і відбулася Коліївщина (1768). Ці події спричинили перший поділ Польщі 1772 р. Станіслав II Август Понятовський підтримував культурне й економічне відродження Польщі. Після третього поділу Польщі 25.11.1795 р. він зрікся престолу.

У 1765 р. за наказом Станіслава Августа було відкрито монетний двір у Варшаві, де у 1765–1795 рр. карбували шеляги, ½ гроша, гроші, трояки, шостаки, орти, злотовки та двозлотовки, таляри, 12 різновидів золотих монет – дукати, 1½ дукати, 3 дукати. У колекції НМІУ зберігається дукат 1774 р. (№ Au-529) з портретом Станіслава Августа Понятовського з одного боку та з легендою у прямокутній рамці на звороті. Монета має літерне означення Антонія Партенштейна (“AP”) – орендаря Варшавського монетного двору¹⁸.

Отже, колекція золотих польських монет є окрасою зібрання НМІУ і, мабуть, найкращою у нашій державі. Крім того, ці монети є важливим джерелом для вивчення історії Речі Посполитої та її грошового обігу.

Каталог золотих монет Речі Посполитої з колекції Кременецького (Волинського) ліцею

Рисунок 1.

1. № Au-512

Дукат 1586 р.

Річ Посполита, Стефан Баторій (1576–1586). м. Гданськ.

Перстень – знак Яна і Каспара Гобелів, орендарів Гданського монетного двору.

Матеріал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір: 3,42 г; d – 21,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні та

¹⁷ Там само. – Арк. 130, №4.

¹⁸ Там само. – Арк.136 зв., № 30.

обладунках, на плечі маска лева. По краю поля легенда: STEPHANVS.D.G.REX.POL.D.PRVS (“Стефан Баторій божою милістю король Польщі князь Пруський”).

Зв. бік.: У центрі поля на овалному щиті герб м. Гданськ – два хрести, розміщені вертикально і увінчані короною. Візерунчастий щит підтримують два леви. По краю поля легенда та дата карбування: MONE.NO.AVR.CIVI.GEDANENSIS.86 (“Нова монета з щирого золота міста Гданськ” та знак утримувачів монетного двору).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 186 зв., №132; *Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises / E. Hutten-Czapski. – St.-Petersbourg-Krakow: Ricker, 1871. – Vol. 1. – № 770 (R); Kopicki E. Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska związanych. 1506–1632. – Warszawa: Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne Komisja numizmatyczna, 1976 – Т. II – S. 105 – I, 9-a (R); Dutkowski J. Zloto czasow dynastii Jagiellonow. – Gdansk, 2010. – № G 133 (R4).*

Рисунок 2.

2. № Au-514

Дукат 1630 р.

Річ Посполита, Сигізмунд III Ваза (1587–1632).

м. Гданськ.

S-B – літерний знак мінцмейстера Гданського монетного двору Стензеля (Самуеля) Бермана (1618–1635).

Матеріал, проба: золото 958.

Техніка: карбування,

Вага, розмір: 3,38 г; d – 24 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. Одяг прикрашений візерунками, комір – мережаний. На грудях – орден Золотого Руна. По краю поля легенда: SIGIS.III.D.G.REX.POL.M.D.L.PR. (“Сигізмунд III, Божою милістю, король Польщі, великий князь Литовський, Пруський”).

Зв. бік: У центрі поля на овалному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. У нижній частині щит прикрашений арабесками. По краю поля легенда та дата карбування: +MON.AVREA.CIVI.GEDANENSIS.1.6.30 (“Монета з щирого золота міста Гданськ”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 116, № 13; *Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vol. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 1630 (R); Kopicki E. Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska związanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 271 – V. 11 (R); Dutkowski J. Zloto czasow dynastii Wazow. – Т. 1. – Gdansk, 2016. – № G 142 (R5).*

Рисунок 3.

3. № Au-513

10 дукатів (донатива) 1614 р.

Річ Посполита, Сигізмунд III Ваза (1587–1632).

м. Гданськ.

S-A – літерний знак медальєра Гданського монетного двору Самуєля Аммона (1613–1623).

Матеріал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір: 34,82 г; d – 48 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. Одяг прикрашений візерунками, комір – мережаний. На грудях – орден Золотої Руни. Під зрізом портрета дата: 1613. По краю поля легенда: SIGISMUNDUS*III*D*G*REX*POLON:ET*SVEC:MA*AG:DVX*LIT:RVS:PRVSSIAE (“Сигізмунд III Божою милістю король Польщі та Швеції, великий князь Литовський, Руський, Пруський”).

Зв. бік: У центрі поля на овальному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. Над щитом зображення херувима. У нижній частині щит прикрашений арабесками. Серед візерунків – дата карбування: 16-14 та літери: S-A (літерний знак медальєра). По краю поля легенда: EX*AVRO*SOLIDO*REGIA*CIVITAS*GEDANENSIS*F:F (“З щирого золота місто Гданськ наказало виготовити”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 72–72 зв., №2; *Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 1308 (?); Dutkowski J. Zloto czasow dynastii Wazow. –Т. 1. – Gdansk, 2016. – № 158 (R8).*

Рисунок 4.

4. № Au-515

Дукат 1639 р.

Річ Посполита, Володислав (Владислав) IV Ваза (1632–1648).

м. Гданськ.

G-R – знак управляючого і орендаря Гданського монетного двору Герхарда Рогге (1639–1656).

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,4 г; d – 24 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. Одяг прикрашений візерунками, комір – мережаний. На грудях – орден Золотого Руна. По краю поля легенда: VLAD:III.D:G:REX.POL.M:D:L:RVS:PR. (“Владислав IV, Божою милістю король Польщі, великий князь Литовський, Руський, Пруський”).

Зв. бік: У центрі поля на овалному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. Над щитом – рослинний орнамент. У нижній частині щит прикрашений арабесками. Серед візерунків – літери: G-[R] (літерний знак). По краю поля легенда та дата карбування: MON*AVREA*SOLIDO*CIVITATIS*GEDAN EN.1639 (“Монета золота міста Гданськ”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 118 зв., № 1; *Hutten-Czapski E.* Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 1801 (R2); *Kopicki E.* Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. 1632–1795 – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 41. – № 42, II, 1-b. (RR); *Dutkowski J.* Zloto czasow dynastii Wazow. T. 1. – Gdansk, 2016. – № G 205 (R4- R5).

Рисунок 5.

5. № Au-519

Дукат 1661 р.

Річ Посполита, Ян II Казимир Ваза (1648–1688).

м. Гданськ.

D-L – літерний знак орендаря Гданського монетного двору Даніеля Лассе (1639–1657).

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,4 г; d – 24,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. Одяг прикрашений візерунками. На грудях – орден Золотого Руна. По краю поля легенда: IOH. CAS.D:G:REX.POL.&M:D:L:RVS:PR. (“Ян Казимир Божою милістю король Польщі та великий князь Литовський, Руський, Пруський”).

Зв. бік: У центрі поля на овалному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. Над щитом – рослинний орнамент. У нижній частині щит прикрашений арабесками. Серед візерунків – літери: D-L (літерний знак). По краю поля легенда та дата карбування: MON*AVREA*CIVITAT*GEDANENS.1661 (“Монета золота міста Гданськ”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 125, №1; *Hutten-Czapski E.* Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 2201; *Kopicki E.*

Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 141. – № 221, II, 12. (R); *Dutkowski J.* Zloto czasow dynastii Wazow. Т. 2. – Gdansk, 2016. – № G 360 (R5).

Рисунок 6.

6. № Аи-516

Дукат 1650 р.

Річ Посполита, Ян II Казимир Ваза (1648–1688).

м. Торунь.

HD-L – літерний знак мінцмейстера Торунського монетного двору Ганса Девіда Лауера (1639–1656).

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3.42 г; d – 24,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. Одяг прикрашений візерунками, комір – мережаний. На грудях – орден Золотого Руна. По краю поля легенда: IOAN.CAS.D:G.R.POL:ET.SVEC:M:D.L.R:PRV (“Ян Казимир Божою милістю король Польщі та Швеції, великий князь Литовський, Руський, Пруський”).

Зв. бік. У центрі поля герб м. Торунь: на круглому гербовому щиті зображення міської вежі, герб обіймає ангел. З обох боків щита – дата карбування: 1650 р. та літерний знак мінцмейстера Торунського монетного двору. По краю поля легенда: MONETA.AVREA.CIVIT. THORVNENSIS (“Монета золота міста Торуня”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 125, № 1; *Hutten-Czapski E.* Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 1965 (R4); *Kopicki E.* Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 132. – № 208, I, 2 (RR); *Dutkowski J.* Zloto czasow dynastii Wazow. – Т. 1. – Gdansk, 2016. – № Т. 66 (R8).

Рисунок 7.

7. № Au-520

Дукат 1673 р.

Річ Посполита, Михайло Корибут (1669–1673).

DL – знак Даніеля Лассе, орендера Гданського монетного двору (1657–1685).

м. Гданськ.

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,42 г; d – 23,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. Одяг прикрашений візерунками. На грудях – орден Золотого Руна. По краю поля легенда: MI-CHAEL.D:G.REX.POL:MDLR.P (“Михайло Корибут Божою милістю король Польщі великий князь Литовський, Руський, Пруський”).

Зв. бік: У центрі поля на овальному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. Над щитом – рослинний орнамент. У нижній частині щит прикрашений декорованою консоллю, з обох боків якої літери “D-L”. По краю поля легенда та дата карбування: MON.AVREA.CIVITAT.GEDANENS.1673 (“Монета золота міста Гданськ”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 126 зв., № 2; *Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 2383; Kopicki E. Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 163. – № 259, II, 2. (R)*

Рисунок 8.

8. № Au-521

Дукат 1677 р.

Річ Посполита, Ян III Собеський (1674–1696).

м. Гданськ.

D-L – знак Даніеля Лессе, утримувача Гданського монетного двору.

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,45 г; d – 23,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у лавровому вінку. На плечі накинуто плащ. По краю поля легенда: IOAN.III.D:G.REX.POL:M.D.L.R.P (“Іоанн III Божою милістю король Польщі великий князь Литовський, Руський, Пруський”).

Зв. бік: У центрі поля на овальному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. Над щитом – рослинний орнамент. У нижній частині щит прикрашений арабесками. З обох боків щита літерний знак утримувача Гданського монетного двору: D-L. По краю поля легенда та дата карбування: MON.AVREA.

CIVITAT.GEDANENS.1677 (“Монета золота міста Гданськ”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 127 зв., № 1; *Hutten-Czapski E.* Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 2437 (R2); *Kopicki E.* Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 183. – № 288, I, 2. (R)

Рисунок 9.

9. № Аи-522

Дукат 1688 р.

Річ Посполита, Ян III Собеський (1674–1696).

м. Гданськ.

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,45 г; d – 23,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні та обладунках. По краю поля легенда: IOAN.III.D.G.REX.POL:M.D.L.R.PR (“Іоанн III Божою милістю король Польщі великий князь Литовський, Руський, Прусський”).

Зв. бік: У центрі поля на овалному щиті герб м. Гданськ – два хрести розміщені вертикально і увінчані короною. Щит підтримують два леви. Над щитом – рослинний орнамент. У нижній частині щит прикрашений арабесками. По краю поля легенда та дата карбування: MON.AVREA.CIVITAT.GEDAN.1688 (“Монета золота міста Гданськ”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 128 зв., № 2; *Hutten-Czapski E.* Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. I. – St. Petersburg-Krakow, 1871. – № 2503 (R2); *Kopicki E.* Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977 – Т. III. – S. 183. – № 289, II, 2 (R)

Рисунок 10.

10. № Аи-527

Дукат коронний 1754 р.

Річ Посполита, Август III (1733–1763).

Лейпцігський мон. двір.

EDC – знак мінцмейстера Лейпцігського монетного двору Ернеста Дитріха Кроля (1735–1763).

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,42 г; d – 22,5 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля у короні. По краю поля легенда: D:G.AVGVSTVS.III.REX.POLONIARVM (“Божою милістю Август III король Польщі”).

Зв. бік: У центрі поля на овальному щиті герб Речі Посполитої увінчаний короною, на серединному щиті герб Саксонії. Щит оточують лаврові гілки. У нижній частині щита – літерний знак мінцмейстера Лейпцігського монетного двору “EDC”.

По краю поля легенда та дата карбування: SAC.ROM.IMP.ARHM. ET.ELECT.1754 (“Священно-Римської імперії головний маршал та курфюрст”).

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 130, № 4; *Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. II. – St. Petersburg-Krakow, 1872. – № 2856 (R); Kopicki E. Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 214. – № 338, I, 3. (R)*

Рисунок 11.

11. № Au-529

Дукат коронний 1774 р.

Річ Посполита, Станіслав Август Понятовський (1764–1795).

Варшавський монетний двір.

AP – знак орендаря Варшавського монетного двору Антонія Партенштейна.

Метал, проба: золото 958.

Техніка: карбування.

Вага, розмір – 3,42 г; d – 21,0 мм.

Лиц. бік: У центрі поля погрудне, профільне праворуч зображення короля з волоссям перев'язаним стрічкою. По краю поля легенда: STANISLAUS.AVG.D.G.REX POL.M.D.L. (“Божою милістю Станіслав Август король Польщі великий князь Литовський”).

Зв. бік: У центрі поля у прямокутній рамці прикрашеній візерунками напис у п'ять рядків та дата карбування: MONETA/AUREA/POLON. /AD.LEG./IMPER./1774 (монета золота Польщі по закону імперії). У нижній частині рамки – літерний знак орендаря монетного двору “AP”.

Гурт: шнуровий.

Джерела: НА НМІУ, ф. 1, оп. 1, спр. 13, арк. 136 зв., № 30; *Hutten-Czapski E. Catalogue de la collection des medailles et monnaies polonaises, vols. II. – St. Petersburg-Krakow, 1872. – № 3168 (R2); Kopicki E. Katalog podstawowych typow monet i banknotow polski oraz ziem historycznie z Polska zwiazanych. 1632–1795. – Warszawa, 1977. – Т. III. – S. 268. – № 437, VIII, 3a (R).*